

**T**otes les traduccions de les cançons del disc estan fetes expressament per a aquest disc?

—Sí. És un disc que té una història intermitent respecte a l'elaboració de les versions. No és fruit d'una feina compacta sinó d'etapes diferents. Algunes d'aquestes cançons ja les tenia traduïdes, però fins i tot aquestes les he revisat perquè eren traduccions fetes però no havia donat per definitives. Algunes altres les he enllestit en un moment molt a prop del moment de gravar. Vaig decidir gravar-lo perquè en tenia més de la meitat fetes i només s'havien d'acabar d'arreglar i d'altres que m'agradaven molt i havia començat a traduir però les havia deixat a mig fer, com "Mr. Tambourine Man". Perquè és molt complicat. La mateixa lletra original ja és molt surrealista i t'hi has de posar. També la que dona nom al disc, "Serà molt fort (Plourà molt fort)", l'havia començat i l'havia deixat sense acabar.

He aprofitat que fa cinquanta anys que en Dylan va començar a cantar aquestes primeres cançons i vaig aprofitar un estiu —que és quan jo tinc temps. Vaig parlar amb un noi d'Eivissa que ara aquí ja comença a ser força conegut, en Joan Barber, de Projecte Mut...

—**Tenen molt èxit.**

—Ho fan molt bé. I ell ja té experiència perquè ja havia tret un disc en solitari, *Alter ego*, havia estat en un grup de rock bastant bo, Estàtues de Sal, i també va fer —que és aquí on jo el vaig conèixer— amb una colla de músics eivissencs dos discos *Ressonadors* i *Ressona2* on agafaven les cançons tradicionals que havíem fet nosaltres a Uc i n'han fet versions en estils més actuals com rock, blues, etc. Ell té un estudi. Com jo vaig sempre a passar un mes de l'estiu a Eivissa, em vaig posar en contacte amb ell i amb Jordi Clua —un amic de quan jo començava a cantar—, que també treballa cada estiu a Eivissa, i els vaig proposar de gravar el disc. Tots dos van dir que sí. Vaig demanar la portada a un altre amic, en Josep Marí, i vam fer el disc que Discmedi van creure adient publicar

—**Però per què un disc de Bob Dylan, ara? Perquè ha fet cinquanta anys de les primeres cançons?**

—No. Cadascú té els seus referents quan comença a cantar. I Bob Dylan n'era un. Recordo que, quan estudi-

**“Bob Dylan i Pete Seeger eren dues versions de la mateixa música”**

JORDI PLAY

Isidor Marí —filòleg, membre de l'Institut d'Estudis Catalans i fundador de l'històric grup eivissenc Uc— publica un disc de versions de Bob Dylan, 'Serà molt fort', amb Joan Barbé i Jordi Clua. Marí destaca la importància del desaparegut Pete Seeger, del seu exprotegit Dylan i de la seva empremta en la música catalana.

àvem, jo era veí de l'Ovidi Montllor. Estic parlant de l'any 1969 o 1970. Ell em cantava les cançons que feia i jo li cantava les meves. De seguida, l'Ovidi em va dir "tu ets de la corda d'en Dylan i el folk americà i jo sóc més de la corda

francesa, del Brassens i companyia". És així. Per a mi, en Dylan, en Pete Seeger —que acaba de morir—, la Joan Baez i tota aquella moguda del folk eren referents. Per un casual: el meu germà, que és tres anys més gran que jo, va

anar als Estats Units amb una beca, s'hi va estar tot un any i quan va tornar va portar molts discos d'aquella música. Era l'any 1965. Jo estava començant a tocar la guitarra i en Dylan, sobretot, em va impressionar. En Dylan i en Seeger, perquè en el fons eren dues versions del mateix tipus de música.

—**Fins al Festival de Newport del 1965, quan Dylan ix amb la guitarra elèctrica...**

—Sí. En principi era la mateixa recuperació de la música d'arrel i transformar la cançó en un llenguatge de combat, de denúncia, de defensa dels drets civils. Aquesta connexió entre la música i les aspiracions socials i polítiques populars és el que més em van enganjar del Dylan. Potser per això a mi també em va costar entendre el canvi que esmentaves de Newport. De ser tan clarament un referent de la cançó protesta va agafar un altre camí. Jo també comprenc que assumir aquesta responsabilitat mundial de ser el portaveu d'una generació que reivindicava la transformació del món era un pes molt feixuc. Però en aquest disc també hi ha d'altres cares d'en Dylan. Ha fet cançons amoroses, d'altres sense funció incisiva en les qüestions socials. I aquí també hi ha rocks d'amor com el "Tu, Àngel, Tu" i d'altres Dylan que m'agraden. Tenia ganes de recuperar un tipus de cançons més rockeres que vaig deixar de banda quan em vaig dedicar a recuperar cançons d'arrel o a fer cançons d'autor. En els primers anys que cantàvem també ho havíem cantat, amb guitarres i bateria, tot i que no ho vam arribar a gravar mai.

—**"Al llarg del mirador" i "Un matí que sortia" són més rockeres.**

—En Joan Barbé, que és molt més jove, recordava la versió del Jimmy Hendrix d'"Al llarg del mirador" i amb aquesta s'hi va posar molt. Però hi ha més rocks, sí: "Estar tot sol amb tu". La versió d'"Un matí que sortia" és elèctrica tot i que l'original era més country. La lletra té una simbologia que aquí no es capta fàcilment perquè parla d'en Tom Paine, però dins d'un context nebulós. Jo interpreto que Dylan va a passejar pels camps d'en Tom Paine. En Thomas Paine va ser un dels pares fundadors dels EUA i un dels primers defensors dels drets humans. La cançó explica que Dylan es troba una noia bellíssima i encadenada i li proposa fugir

junts cap al sud, una metàfora estranya de desencadenar la llibertat i dur-la al sud. És una lletra una mica al·lucinant però simbòlica.

L'altra raó de fer aquestes cançons és que, encara que en Dylan hagués fet aquella cançó d'"Els temps estan canviant", el món i el temps canvien però no en el sentit que haurien de canviar. Hi ha molts llocs al món on aquestes cançons de denúncia encara tenen sentit.

—**Fins i tot a casa nostra i ara mateix?**

—Sí, tot i que fa dos anys, quan el gravàvem, no era tan clar ni sabem cap on aniria el que en diuen el procés. Però ja es veu que aquí també costa d'entendre quin és el veritable fonament de la democràcia. Algunes d'aquestes cançons tenen una lectura de present.

—**Esmentàveu abans les semblances entre Dylan i Pete Seeger. Però les diferències també van ser grans: segons s'explica, Seeger volia tallar amb una destal l'alimentació de la guitarra elèctrica de Bob Dylan, en aquell primer concert elèctric de Dylan a Newport.**

—No sé exactament l'entrellat de tot això i com va quedar la relació entre ells. Pel que diuen, en Dylan va ser catapultat en bona part gràcies a en Pete Seeger i es pot entendre que, després d'haver posat unes expectatives especials en un nou Woody Guthrie més jove, més combatiu i amb una capacitat creativa excepcional es quedés descol·locat. En qualsevol cas, en Dylan no va continuar fent aquest paper i en Seeger i la Joan Baez, sí. Fins i tot en Bruce Springsteen ara ha recuperat aquesta cançó de lluita social amb *The Seeger Sessions*.

—**Amb "We shall overcome" i moltes altres popularitzades per en Seeger, sí.**

—És que als Estats Units hi ha coses que han canviat —que hi hagi un president negre és un canvi important— però n'hi ha moltes altres que tampoc han canviat tant. La mena de cançó que es feia encara té sentit.

—**Us va agradar el disc de l'Springsteen?**

—Sí, sí. L'Springsteen m'agrada normalment. I ja havia fet algun disc en pla folk, però el fet d'agafar en Seeger com a referent és indicador del que va aconseguir Pete Seeger: connectar la tradició folklòrica, amb tot el que havia explorat

"Amb Uc, a petita escala ens vam sentir com es podia sentir en Dylan i altres cantants als EUA: vam sentir que reflectíem unes aspiracions col·lectives"

JORDI PLAY

l'Alan Lomax com a documentalista, i els corrents de reivindicació popular i aglutinar-los entorn seu —perquè tenia un programa de televisió per on feia passar tota aquella generació. Això va fer que la cançó esdevingués un sistema de comunicació i d'identificació col·lectiva molt potent. Aquí es va viure també a una certa escala arran del Grup de Folk i la Cançó. En Xesco Boix o en Jaume Arnella —que encara continua— van ser importants. I és encara un estil que pot continuar tenint un paper, segurament no és el mateix que en els anys de la Transició. En aquell moment, les cançons de caire social i polític que cantàvem al grup Uc trobaven un ressò molt més ampli i potser ara no hi ha tanta necessitat d'aquell mitjà, perquè hi ha altres sistemes.

—**I hi ha d'altres estils musicals també reivindicatius, des de l'ska fins al rock.**

—Sí, hi ha noves formes de cançó popular que fins i tot tenen ja una estructura diferent. Però, per exemple, a Mallorca hi ha nous moviments de



recuperació de la cançó improvisada. Hi està tenint molt èxit en Mateu Xurí, per exemple. Ell, segurament, és l'exponent més jove i potent del revifament de la cançó improvisada. Té una capacitat d'improvisar espectacular, sobre una estructura de dècima –que ja té merit– i, fins i tot, ha fet actuacions amb gent que fa rap. I al País Valencià, hi ha en Botifarra amb la cançó d'estil. Encara que tot això no passarà a ser una música de masses, en Mateu Xurí ha tingut molt bona acollida. Una de les gràcies, a més, és que hi hagi una mena de combat entre cantants i sovint va acompanyat d'una noia, na Maribel Cervera, que també ho fa molt bé.

**—En el moment d'Uc hi havia referents del país, a més de Dylan i Seeger?**

—Sí que hi havia hagut algun disc, dels primers de Maria del Mar Bonet, que havia fet amb cançons populars –principalment de Menorca, crec–, però la història la vam començar quan en Joan Murenu i jo vàrem cantar junts les primeres traduccions de folk americà

l'any 1965 i 1966 a Eivissa. Quan se'ns va unir en Victori, el tercer membre del que seria Uc, vam pensar que podríem fer com els americans amb les cançons de tradició popular. Aleshores, en una actuació del 1973, vam fer una prova, vam preparar deu cançons a veure si la gent s'hi enganxa. Vam veure que tenia molt èxit, possiblement perquè la gent ja donava per extingides moltes d'aquelles cançons i sentir-les cantar per gent jove i amb guitarres, amb un tipus de cançó més del moment, va crear diverses connexions. D'entrada, les cançons del camp eren cantades per tres nois de vila.

**—La manera eivissenca de dir tres nois “de ciutat”.**

—Sí. Doncs aquest distanciament entre la cultura del camp i la de la ciutat es trencava i la música que semblava aturada en el temps trobava capacitat de continuïtat. A més, això eren els darrers anys del franquisme i per al segon disc ja vam triar cançons que s'havien fet en un altre temps però tenien un caràcter de denúncia social i, de vegades, polític molt clar.

Hi va haver també aquesta connexió amb aquest moviment polític de reivindicació democràtica i d'autogovern. A petita escala ens vam sentir com es podia sentir en Dylan o aquella gent que feia cançons als Estats Units; vam sentir que reflectíem unes aspiracions col·lectives. Aquest tipus de cançó d'arrel es va estendre més llavors. Abans que sortís el primer disc d'Uc, el 1974, el Grup de Folk havia fet ja aquí la introducció del folk americà, a més de cançons d'altres països i recuperaven també cançons tradicionals catalanes. A més, els companys d'Al Tall –jo ja coneixia Vicent Torrent des del 1965 quan cantava tot sol– em van confessar que s'havien decidit a fer tota la feina de recuperació i revitalització de la cançó valenciana perquè van veure el que havíem fet nosaltres a Eivissa. Des d'aquest punt de vista sempre hi va haver una amistat i una bona relació amb tots els components d'Al Tall i amb en Miquel Gil, que després va seguir el seu camí en solitari.

**—Però abans de fer Uc en Joan Murenu i vos ja feieu versions en català de folk americà?**

—Sí. Jo tinc una cinta molt mal enregistrada encara. Sí, amb en Joan feiem un duo que es deia Isidor i Joan. Quan jo vaig venir a estudiar a Barcelona i ell s'havia de dedicar al comerç familiar, vam fer un concert de comiat. El 1966. I vam fer una edició de les lletres, que encara tinc, amb una versió de “We shall overcome”, que no era “Tots junts vencerem” sinó “Sé que tornarem” (“Sé que tornarem/ al país de la pau i l'amor...”), una altra de “Blowin' in the wind”, que no és la mateixa versió que hi ha en aquest disc, tot i que la tornada sí que és exacta: “Escolta, amic meu: el ven et respon / escolta com el vent et respon”. Però aquella versió tenia altres limitacions perquè no sabíem filar tan prim en les traduccions. Hi havia una altra versió d'“All my trials”, que la cantaven Peter, Paul & Mary, una versió d'“It ain't me, babe”...

**—Vau ser abans músic que filòleg, doncs?**

—Per a mi no ha estat una cosa molt diferent mai. Sempre m'han interessat totes les coses relacionades amb les idees i la comunicació. Per a mi va tot barrejat. No són compartiments estancs.

*Àlex Milian*